

مجموعه درس گفتارهایی درباره

تاریخ تفسیر قرآن کریم

دکتر احمد پاکتچی

تنظیم و ویرایش:
محمد جانی پور

به اهتمام
انجمن علمی دانشجویان الهیات
دانشگاه امام صادق علیه السلام

فهرست مطالب

۱۵	سخن ناشر.....
۱۷	مقدمه.....
۱۹	پیشگفتار.....
۲۳	فصل ۱. چیتی تاریخ.....
۲۳	مقدمه.....
۲۵	۱. دیدگاه سرگذشتی و تاریخی به وقایع.....
۲۷	۲. روابط بین جریان‌ها و وقایع.....
۲۸	۳. رابطه بین سیستم‌ها.....
۲۹	۴. مفهوم تغییر بحرانی.....
۳۱	فصل ۲. چیتی تفسیر.....
۳۱	۱. عناصر تفسیر.....
۳۴	۱-۱. تفاوت ماهوی قرآن و حدیث.....
۳۵	۲. عناصر زبان‌شناختی.....
۳۷	۱-۲. روابط بینامتنی.....
۴۲	۲-۲. بافت کلام.....
۴۳	۲-۳. فاصله تاریخی.....
۴۶	۲-۴. فاصله گفتمانی.....
۴۹	۳. خوانش یا تفسیر.....
۵۱	۴. فرایند تفسیر.....

۵۱ ۱-۴. تفاسیر تحلیلی
۵۳ ۲-۴. تفاسیر توسعه‌ای
۵۷ ۵. تأویل یا تفسیر
۵۹ ۶. تفسیر در حوزه ادیان دیگر
۶۳ فصل ۳. جایگاه تفسیر در سده تحت‌تحت‌هجری
۶۳ ۱. ضرورت تفسیر در قرن اول
۶۴ ۱-۱. اختلاف زبان بین اعراب شمالی
۶۶ ۱-۲. اختلاف زبان بین اعراب جنوبی و شمالی
۶۸ ۱-۳. حضور موالیان در جهان اسلام
۷۰ ۲. ارتباط با اهل کتاب
۷۱ ۱-۲. قبل از فتوحات
۷۲ ۱-۱-۲. مسیحیان عربستان
۷۳ ۲-۱-۲. یهودیان عربستان
۷۶ ۲-۲. بعد از فتوحات
۷۷ ۳. گروه‌های مخالف و موافق تفسیر
۷۸ ۱-۳. اختلاف میان کبار و صغار صحابه
۷۸ ۲-۳. اختلاف میان صغار صحابه
۸۱ ۳-۳. نقش قراء صحابه در مخالفت با تفسیر
۸۳ ۳-۴. نیاز به تفسیر در دوره تابعین
۸۷ ۳-۴-۱. نمونه‌ای از مخالفت با تفسیر در دوره تابعین
۸۹ ۳-۴-۲. توسعه طلبی بوم‌ها
۹۱ فصل ۴. جریان تدوین تفسیر در سده‌های ۲ و ۳ هجری
۹۱ ۱. ویژگی‌های این دو قرن
۹۳ ۲. تفسیر در حوزه اهل سنت
۹۳ ۱-۲. تفاسیر کلامی
۹۴ ۲-۲. تفاسیر فقهی
۹۵ ۲-۳. تفاسیر روایی

۹۶	۲-۴. تفاسیر ادبی
۹۷	۲-۵. جوامع تفسیری
۱۰۱	۳. ویژگی تفاسیر این دوره
۱۰۱	۳-۱. جامعیت
۱۰۳	۳-۲. ایرانی بودن
۱۰۳	۴. تفسیر در حوزه تشیع
۱۰۳	۴-۱. تفاسیر قرن ۲هـ
۱۰۵	۴-۲. تفاسیر قرن ۳هـ
۱۰۹	فصل ۵. کارکردهای تفسیر در سده‌های مقدم هجری
۱۰۹	مقدمه
۱۱۰	۱. کارکردهای آموزشی تفسیر
۱۱۰	۲-۱. کارکردهای استنادی
۱۱۲	۲-۲. کارکردهای توسعه‌ای
۱۱۴	۲. ضرورت شکل‌گیری فرا زبان تفسیر
۱۱۹	۳. پیدایش علم تفسیر
۱۲۳	۴. کارکردهای عمومی تفسیر
۱۲۳	۴-۱. شکل‌گیری پدیده قصص و وعظ
۱۲۷	۴-۲. شکل‌گیری تفاسیر واعظانه
۱۳۱	فصل ۶. تفسیر در سده‌های ۵ و ۶ هجری
۱۳۱	۱. مقدمه
۱۳۱	۱-۱. مفهوم ارتباط منطقی و فرهنگی
۱۳۵	۱-۱-۱. جریان مطوعه
۱۳۶	۱-۲. مفهوم تقابل منطقی و فرهنگی
۱۳۸	۱-۳. شرایط سیاسی-اجتماعی قرن‌های ۵ و ۶هـ
۱۴۱	۲. جابجایی فرهنگی در مناطق پیرامونی جهان اسلام
۱۴۲	۳. تأثیرپذیری جهان اسلام از جهان مسیحیت
۱۴۶	۳-۱. شکل‌گیری مکتب غزالیه

فصل ۷. تفسیر در سده‌های میانه هجری ۱۴۹

۱. جریان تدوین تفسیر از قرن ۷ تا ۱۰ هـ ۱۴۹
- ۱-۱. گرایش‌های تفسیری ۱۵۰
- ۲-۱. شکل‌گیری مکتب حله ۱۵۱
۲. جریان تدوین تفسیر از قرن ۱۰ تا ۱۲ هـ ۱۵۳
- ۱-۲. ظهور مجدد نقش دین در اقتدار سیاسی ۱۵۴
- ۲-۲. بازگشت به مطالعات دینی ۱۵۶
- ۳-۲. شکل‌گیری اندیشه‌های متفاوت ۱۵۷
- ۱-۳-۲. حکومت صفویه ۱۵۸
- ۲-۳-۲. جریان اخباریه ۱۵۹
- ۴-۲. شکل‌گیری تفاسیر موضوعی ۱۶۱

فصل ۸. جریان تفسیر در سده‌های متأخر هجری ۱۶۵

۱. زمینه‌های تحول در قرون متأخر ۱۶۵
۲. بررسی پیشینه ارتباط جهان اسلام با مسیحیت ۱۶۶
- ۱-۲. ارتباط با مسیحیت غربی ۱۶۶
- ۲-۲. ارتباط با مسیحیت شرقی ۱۶۹
- ۳-۲. تمایز مسیحیت غربی و شرقی ۱۷۰
- ۱-۳-۲. نظام روحانیت ۱۷۱
- ۲-۳-۲. برداشت متفاوت از کتاب مقدس ۱۷۲
- ۴-۲. تماس مجدد جهان اسلام با مسیحیت ۱۷۳
۳. تأثیرپذیری جهان اسلام از مسیحیت ۱۷۶

فصل ۹. زمینه‌های فرهنگی تفسیر در قرون متأخر (قرون ۱۰ تا ۱۳ ق) ۱۸۳

۱. ارتباط بیشتر جهان اسلام با جهان غرب ۱۸۳
۲. رشد دین‌گرایی در جهان اسلام ۱۸۶
۳. تقابل دینی در جهان اسلام ۱۸۷
۴. رشد جریان تصوف در جهان اسلام ۱۸۸
۵. شکل‌گیری گفتمان‌های جدید ۱۹۳

۱۹۹	۶. دوام تفسیر واعظانه
۲۰۱	۱-۶. تفاسیر واعظانه در حوزه تشیع
۲۰۴	۲-۶. خصوصیات کلی تفاسیر واعظانه
۲۰۴	۱-۲-۶. آموزشی بودن
۲۰۵	۲-۲-۶. جذابیت داشتن
۲۰۵	۳-۲-۶. کثرت پند و اندرز
۲۰۶	۳-۶. انواع تفاسیر واعظانه
۲۰۸	۷. دوام تفسیر مآثور
۲۰۹	۱-۷. دلایل رشد تفاسیر مآثور
۲۰۹	۱-۱-۷. پر رنگ شدن تمایزهای مذهبی شیعه و اهل سنت
۲۱۰	۲-۱-۷. تغییر گفتمان سده‌های متأخر و پاسخگوئی به پرسش‌های تازه
۲۱۰	۳-۱-۷. گریز از عقل‌گرایی و رشد نص‌گرایی
۲۱۲	۱-۳-۱-۷. جریان اخباریه
۲۱۲	۸. دوام تفاسیر فلسفی
۲۱۵	۹. دوام تفاسیر عرفانی
۲۱۵	۱-۹. تفاسیر عرفانی در قرن‌های ۱۰ تا ۱۲هـ
۲۱۶	۲-۹. تفاسیر عرفانی در قرن ۱۳هـ
۲۱۷	۱-۲-۹. گرایش عرفان کلاسیک
۲۱۹	۲-۲-۹. گرایش عرفان غیر کلاسیک
۲۲۵	فصل ۱۰. جریان تدوین تفسیر عصر جدید
۲۲۵	مقدمه
۲۲۷	۱. مقطع اول: تعادل بین جریان‌های غرب‌گرا و اسلام‌گرا
۲۲۸	۲. مقطع دوم: قوت گرفتن جریان‌های اسلام‌گرا نسبت به غرب‌گرا
۲۲۹	۱-۲. تأثیرات جنگ جهانی دوم در جهان اسلام
۲۳۰	۲-۲. تأثیرات جنگ جهانی دوم در غرب
۲۳۲	۳. مقطع سوم: جریان انقلاب اسلامی
۲۳۳	۱-۳. شکل‌گیری تفاسیر علمی
۲۳۶	۲-۳. شکل‌گیری تفاسیر اجتماعی

- ۲۳۸..... ۳-۳. جنبش‌های اصلاح طلبی در جهان اسلام
- ۲۳۹..... ۱-۳-۳. تجدد طلبان
- ۲۴۰..... ۲-۳-۳. اصلاح طلبان سیاسی
- ۲۴۱..... ۳-۳-۳. اصلاح طلبان دینی
- ۲۴۳..... ۴-۳. انتقاد بر تفاسیر پیشین
- ۲۴۷..... ۴. شرایط یک تفسیر عالی از منظر شیخ محمد عبده
- ۲۴۷..... ۱-۴. فهم مفردات قرآن
- ۲۴۸..... ۲-۴. فهم سبک قرآن
- ۲۴۹..... ۳-۴. توجه به علم احوال بشر
- ۲۵۱..... ۴-۴. فهم جهان شمول بودن قرآن
- ۲۵۵..... ۵-۴. علم به سیره پیامبر ﷺ و صحابه
- ۲۵۷..... فصل ۱۱. تفاسیر اجتماعی در عصر جدید
- ۲۵۷..... مقدمه
- ۲۵۹..... ۱. ویژگی‌های تفاسیر اجتماعی در عصر جدید
- ۲۵۹..... ۱-۱. نقد تفاسیر پیشین
- ۲۵۹..... ۲-۱. توجه به حکمت تشریح آیات
- ۲۶۰..... ۳-۱. پرداختن به مسائل اجتماعی
- ۲۶۱..... ۲. گرایشهای تفسیر اجتماعی در جهان عرب
- ۲۶۲..... ۱-۲. گرایش سلفی
- ۲۶۶..... ۲-۲. گرایش محافظه‌کار و سنت‌پذیر
- ۲۶۸..... ۳-۲. گرایش ادبی
- ۲۷۰..... ۴-۲. گرایش‌های فرعی
- ۲۷۰..... ۳. جریان تفاسیر اجتماعی در ایران
- ۲۷۰..... ۱-۳. قبل از سال ۱۳۰۰ ش
- ۲۷۱..... ۱-۱-۳. گرایش غرب‌گرایان غیر دینی
- ۲۷۱..... ۲-۱-۳. گرایش اصلاح طلبان اجتماعی
- ۲۷۲..... ۱-۲-۱-۳. اصلاح طلبان مفسر
- ۲۷۴..... ۲-۲-۱-۳. مفسران اصلاح طلب

۲۷۵ ۳-۱-۳. گرایش دگراندیشان
۲۷۷ ۲-۳. بعد از سال ۱۳۰۰ش
۲۷۹ ۱-۲-۳. گرایش انتقادی
۲۸۰ ۲-۲-۳. گرایش بومی سازی تفسیر
۲۸۰ ۳-۲-۳. گرایش کاهش اختلافات مذهبی
۲۸۱ ۴-۲-۳. گرایش ترجمه
۲۸۱ ۵-۲-۳. گرایش عمومی سازی تفسیر
۲۸۳ فصل ۱۲. تفاسیر موضوعی در عصر جدید
۲۸۳ مقدمه
۲۸۴ ۱. علل عدم شکل گیری تفاسیر موضوعی در قرون میانه
۲۸۴ ۱-۱. عدم نیاز به تفاسیر موضوعی
۲۸۵ ۲-۱. مخالفت با تفاسیر موضوعی
۲۸۶ ۲. ویژگی تفاسیر موضوعی در عصر جدید
۲۸۷ ۳. اشکالات تفاسیر موضوعی
۲۸۷ ۱-۳. تقطیع آیات
۲۸۷ ۲-۳. عدم فهم واژگان مرتبط
۲۸۸ ۳-۳. عدم توجه به شأن نزول آیات
۲۸۹ ۴-۳. عدم نزول قرآن به صورت موضوعی
۲۹۰ ۵-۳. نداشتن گنج واژه
۲۹۲ ۴. تفاسیر موضوعی در میان مستشرقین
۲۹۳ ۵. تفاسیر موضوعی در میان مسلمانان
۲۹۵ فصل ۱۳. جریان پرهیز از تفسیر و گریز به تدبیر
۲۹۵ مقدمه
۲۹۷ ۱. ویژگی های تفاسیر تدبیری در عصر حاضر
۲۹۷ ۱-۱. گسست گرایی و بازگشت به بنیادها
۲۹۹ ۲-۱. پالایش سنت های تفسیری گذشته
۳۰۱ ۳-۱. بهره گیری از ساختار قرآنی

- ۳۰۲..... ۴-۱. بهره‌گیری از مباحث زبان‌شناختی
- ۳۰۴..... ۱-۴-۱. گسترش جریان ادبی در مصر
- ۳۰۶..... ۲. مبانی جریان تدبرگرایی در تفسیر
- ۳۰۶..... ۱-۲. پیوست‌گرایی
- ۳۰۹..... ۲-۲. گسست‌گرایی
- ۳۱۱..... ۳. ملاحظات تدبرگرایی در تفسیر قرآن
- ۳۱۱..... ۱-۳. توجه به مبانی اولیه فهم قرآن
- ۳۱۱..... ۲-۳. توجه به روش
- ۳۱۲..... ۱-۲-۳. روش علمی
- ۳۱۳..... ۲-۲-۳. روش اشراقی
- ۳۱۳..... ۳-۲-۳. روش ترکیبی

فصل ۱۴. ساختار و مبانی فهم جامع قرآن

- ۳۱۷..... ۱. ویژگی‌های خاص قرآن کریم
- ۳۱۷..... ۱-۱. تغییر و پراکندگی موضوعات
- ۳۱۸..... ۲-۱. تعارض ظاهری آیات
- ۳۲۰..... ۳-۱. وقوع نسخ در قرآن
- ۳۲۱..... ۲. مبانی تفسیر قرآن به قرآن
- ۳۲۲..... ۱-۲. تشخیص محورهای موضوعی
- ۳۲۳..... ۲-۲. تشخیص گروه‌های آیه‌ای
- ۳۲۴..... ۳-۲. تشخیص پیوندهای موضوعی
- ۳۲۵..... ۴-۲. تحلیل متن

فصل ۱۵. مطالعات فربنگی و تفسیر

- ۳۲۷..... مقدمه
- ۳۲۸..... ۱. مطالعات انسان‌شناسی
- ۳۲۸..... ۱-۱. مطالعات انسان‌شناسی در میان مستشرقین
- ۳۳۱..... ۲-۱. مطالعات انسان‌شناسی در میان مسلمانان

فهرست مطالب □ ۱۳

۲. مطالعات زبان‌شناسی ۳۳۲
- ۱-۲. سطوح مختلف زبان ۳۳۴
- ۲-۲. نزول قرآن به زبان عربی ۳۳۵
- جمع‌بندی ۳۳۹
- منابع و مأخذ ۳۴۱
- نمایه ۳۴۷